

שאלות ותשובות בהלכות לשה"ר

מהגאון רבי ישראל וינמן שליט"א

מו"צ במשמרת השלום – ובמפעל הח"ח העולמי

רב ומו"צ בק"ס, ר"מ ישיבת הר"ן ירושלים ור"כ ברכה ושלום – ירושלים

ובעמח"ס משנת ישראל

נערך על ידי חיים מלין, מודיעין עילית, חזון דוד 7

להערות והארות: 3126877@gmail.com

או פקס – 077-555-8604

[א] מלמד תינוקות שרוצה לדווח להורי התלמיד על מעשיו הרעים, אם יודע שיהא תועלת ויחנכוהו – לכאורה ודאי שמוותר וצריך, אבל כשיודע שההורים לא יעשו מאום, מה הדין.

תשובה: הורים שיודעים לחנך, או אפי' לא יעשה כלום [לפי דעתו של הרבי] מצוה לספר להורים הנהגת הבן, אך כ"ז מיירי שעשה כמה פעמים, אבל בפעם אחת וכיוצ"ב שאינו קבוע אין לספר.

אך בהורים שיש חשש שיענישו את הבן שלא כדין ולא יודעים לחנך – אין לספר כלל, אלא לחפש עצה אחרת דרך הנהלת המקום.

[ב] מלמד שרוצה לחקור תלמידים מי עשה מעשה מגונה בכיתה, האם מותר הדבר.

תשובה: פחות מגיל בר מצוה, אם מדובר בדבר חמור – מותר לבקש מילד מהכיתה שלא בפני שאר הילדים. ואם אינו חמור – אין לחקור הדבר.

ואם מדובר יותר מגיל בר מצוה, א"כ מחובת ראש הישיבה או האחראי על הישיבה לטפל בענין זה, ושהרבי ימסור לראש הישיבה לחקור מי עשה את הדבר הזה.

[ג] בדין לשה"ר על חילוני בזמננו, הנה רבו הדנים מה דינם של חילונים אלו אם כתינוקות שנשבו או לא, ומ"מ לגבי לשה"ר עליהם – מה הדין למעשה.

תשובה: אם מדובר בחילוני שמחלל שבת בפרהסיא, א"כ לתועלת כל שחוא מותר לדבר עליו [כל שזה שלא פניו, שלא יגרום מחלוקת]. וסתם לדבר – אסור לכתחילה, ובדיעבד אם עבר וסיפר לא צריך תשובה – די שאל מי לסמוך.

ורודפי הדת מותר לגנות בכל אופן, אך לא לעשות אתם מחלוקת. ויעו' בשו"ת מהר"י אסאד או"ח סי' ריג, ודו"ק.

ד] בהא דמותר לספר לשה"ר על רשע ואפיקורס, האם על בעל אייפון ודומיו רח"ל, מותר לדבר לשה"ר.

תשובה: בעל אייפון נחשב "מומר לדבר אחד", שאינו יוצא מכלל עמיתך אלא לענין זה, ומותר לגנותו רק לענין זה, ולא לגבי דברים אחרים. וכן מוכח בח"ח כלל ד' במ"ח ס"ק לב, אע"פ דמייירי שם באחד שעבר עבירות הרבה פעמים בזדון לבו, ורואים שאין פחד אלקים לנגד עיניו, עדיין צריך לקיים חמש תנאים לפני שמספרים עליו גנותו. וע"ע בה"ל סי' לט סעי' א' ד"ה או מומר. וע"ע בספרי משנת ישראל סי' י בהרחבת המשנה אות כא.

ה] אם מותר, א"כ יל"ע אם מותר לומר על אחד שיש לו אייפון, שהרי הוא כבר רשע מהרגע שמחזיק את הכלי המשחית הלז.

תשובה: מותר לגנותו עבור זה.

ו] הנה כתב הח"ח (עשין, אות ח') שהמבזה ת"ח הרי הוא כאפיקורס. וצריך בירור מה הגדר בזה, דהרי לצערנו מצוי הרבה בחורים שפעמים וצוחקים ומבזים את הרמ"ם בשיבות אצלם שהם בגדר ת"ח, והאם לפי"ז בחור שמבזה את רבותיו מותר לדבר עליו לשה"ר.

תשובה: איסור חמור לבזות ת"ח, כל שכן מי שלימד אותו דבר, והדור פרוץ בזה מאוד, וצריך תיקון גדול, אך לענין אפיקורס – לא נעשה כן – ח"ו, אלא אם מייירי בת"ח גדול מאוד שברור לכולם שהוא ת"ח לכל דבר, או לגדולי ומנהיגי הדור!

ז] הנה לענין לשה"ר על גוי, יש בזה דעות לכאן ולכאן, ויש המדייקים מדברי המד"ר בפ' כי תצא דאסור, כיצד יש לנהוג בזה למעשה, והאם תלוי אם יש חשש איבה או לא. וראיתי דדעת מרן הגר"נ קרלין דרך השומר ז' מצוות ב"נ, וא"כ בזמננו לא מצוי בא"י גויים כאלו, אז יהא מותר לדבר לשה"ר עליהם).

ועוד יל"ע לפי"ז כשרואה גוי ברחוב ואינו יודע אם שומר ז' מצוות ב"נ, האם מותר לומר עליו לשה"ר או לא.

תשובה: יש "לנהוג" לא לדבר על שום אדם, כל שזה לא לתועלת כלל, אך העובר ומספר אינו עובר באיסור "דיבור לשה"ר" לכו"ע, דאינו אלא גדר והרחקה מלבא לספר לשה"ר. ועיין באורחות חיים להרא"ש אות פג.

ח] האם מותר לפרסם בין בעלי גמחי"ם - רשימת לווים שלא מחזירים את הלוואותיהם, שיהיה בזה תועלת שיזהרו מלהלוות להם.

תשובה: אם לבעל הגמ"ח יש "מידע", דהיינו שנודע לו ע"י אנשים אחרים, ולא מידעה עצמית, אין לפרסם ענין זה. אך אם שואלים אותו מותר לענות ששמע מאחרים שאולי בן אדם זה הוא בעייתי וצריך לברר.

ט] האם מותר לתלות בבניין מגורים רשימת דיירים שאינם משלמים דמי וועד בית, כדי להרתיע ולהזהיר את כולם שלא להחסיר מלשלם דמי ועד הבית.

תשובה: נחלקו בזה פוסקי זמננו, וקשה להאריך בזה. אך מותר לפרסם מי שילם וממילא דיירי הבנין מבינים מי לא שילם, אך יש להזהיר מראש לפחות שלשים יום, או שכך הם ה"כללים" של הוועד ואז אם עדיין לא שילם – מותר לפרסם מי בן שילם. וכן שמעתי מהגאון רמ"מ קארפ שליט"א.

[י] גבאי צדקה שמבטיח שנותן את התרומות המועברות אליו לאברכים ולעניי העיר, והתברר שדרכו ליתן התרומות לבעלי בתים ולעניים מערים אחרים, והאנשים מאד מקפידים עליו שאינו עומד בדיבורו (שרוצים לתרום לת"ח ועניי עירם בדווקא). האם מותר לפרסמו כדי שימנעו ויזהרו מלתרום לו.

תשובה: צריך לדבר עם רב המקום או מי שנותן הסכמות לצדקה זו, אך אסור לפרסם ח"ו.

[יא] אנשים המפקירים ילדיהם שנולדו בעלי מומין בבתי החולים, האם מותר לפרסמם דאולי עי"ז ירתעו וישבו ויקחו את בניהם ויגדלו אותם.

תשובה: לפי הסוגיא בכתובות דף מט: וכן איתא בשו"ע אבה"ע סי' עא סעי' א', שמותר לפרסם על בנ"א כזה שהוא יותר גרוע מהעורב, אזי יהא מותר. אך אין לעשות מעשה כזה בלי שאלת רב!

[יב] רופא שגרם ברשלנות למוות של אחד מהחולים, ובני משפחת הנפטר רוצים לפרסם את שמו כדי שלא ילכו להתרפאות אצלו, האם מותר לעשות כן או לא.

תשובה: סיפור כזה יתפרסם מעצמו, והמשפחה לא צריכה לספר כלום. אך מותר לתבוע פיצויים וכו'.

[יג] האם מותר למזכירה להקליד שמות של עובדי מפעל, שבעל הבית מביא לה, כשבתוך הדפים יש מידע על כל עובד, מי עובד טוב ומי פחות, מי החסיר ומי לא וכו', האם יש בזה משום לשון הרע.

תשובה: יש עצה שבעל הבית יביא לה את הרשימה עם כל הפרטים בלי השמות של העובדים, ואחרי שהמזכירה תקליד את הכל ותשאיר את המקום של שמות העובדים ריק, יבוא המעביד בעצמו וימלא את השם של כל אחד ואחד מהעובדים.

[יד] האם מותר לספר סיפור לשון הרע ולהזכיר את השם של המדובר, כשבטוח ויודע שהשומע איננו מכיר אותו.

תשובה: אסור לספר שמא לעתיד יהי' נודע הדבר, אך לתועלת קצת, ועם שינוי פרטים שלא שייך לתפוס מי זה – מותר. אך בלי תועלת כלל גם זה אסור.

וכל זה בתנאי שראובן יודע בבירור הדבר, אם אם רק שמע מאחר – שהיה אסור לו לקבל הדברים – וכעת מספר אפי' עם שינוי פרטים – אסור, כי עי"ז מקבל כעת הלשון הרע ששמע. כך מבואר בעקרי דינים בתחילת ספרו בהג"ה 1.

[טו] ואם מספר סיפור לשון הרע ללא הזכרת שם המדובר.

תשובה: הכל כנ"ל. ודע, שאפילו אם בסוף לא נודע על מי סיפרו, כל שהיה אפשר להיות נודע לשומע, עבר המספר על איסור תורה שהכניס את עצמו בספק עבירה. יעו' בה"ל הלכות פסח סי' תמח סעי' ג'

ד"ה לא מהני, ושכן מביא מהמחנ"א הלכות מאכלות אסורות, וכן מבואר בב"י יו"ד סי' קפג ד"ה ויש לו דאפשר.

טז] האם מותר להצביע על קבוצת אנשים העומדים יחד, ולומר שאחד מהם עשה לי כך וכך, כשלא מצביע בבירור על מי מתכוין.

תשובה: אסור, כי חושדים בכולם.

יז] בהג"ל, האם הוא הדין בשיבות, אם מותר לספר שבחור משיעור מסוים עשה כך וכך (ללא הזכרת שמו), אם צריך לחשוש שהלה יגלה מי הבחור, ומי אמרי' שחושד בכולם (דבישיבות גדולות שיש בחורים רבים בכל שיעור ודאי לא יחשוד בכל השיעור, אלא בקבוצה מתוך השיעור שמתאים לה לעשות המעשה הנ"ל).

תשובה: אם אומרים על קבוצת אנשים שאחד עשה כך וכך, תלוי אם מיירי באיסור חמור או דבר מאוד רע, שיש חשש שיחשדו בכל אחד ואחד – אסור. אך אם מיירי בסתם גנות על אחד מתוך הרבה – אין בזה אלא משום מידה רעה.

יח] הנה כתב הח"ח דמותר לומר לשון הרע על בעלי המחלוקת אם עי"ז תושבת המחלוקת (וכתב עוד ג' תנאים בזה). ויל"ע מהו גדר "בעלי מחלוקת", האם כל מריבה בין שני אנשים כבר נקרא בעלי מחלוקת שמותר לדבר על צד אחד, וכן עוד צ"ע מהו "תושבת המחלוקת" האם לגמרי, או דלמא גם אם תחלש מעט שפיר מותר, ועוד יל"ע על איזה צד מותר, האם על הצד שצודק (לדעתו) דווקא?

תשובה: בענין לדבר על בעלי מחלוקת, אינו פשוט כלל לקבל היתר, וודאי צריך לקבל היתר מרב שיודע היטב דיני שמיה"ל ואין לו שייכות למחלוקת המדוברת. אך באופן כללי – פרטי אני מנסה לבאר קצת מתי שייך היתר בזה, ואבקש מקל עליון שלא נכשל בדבר הלכה:

"בעלי מחלוקת" אינו אלא באופן שצד אחד ודאי צודק, והצד השני ודאי לא צודק והם באים לשנות את הצדק הנכון, לפי מה שהם רוצים. ודוגמא לזה – כדאי לראות בחזו"א באמונה ובטחון [פרק ג'] על חיידר קיים, ובא עוד חיידר לפתוח באותו עיר, מותר לפתוח חיידר שני, ואם החיידר הראשון רודף את החיידר השני הם בעלי מחלוקת, לפי שהדין עם החיידר השני, מטעם קנאת סופרים תרבה חכמה (יעו"ב פ"ב דב"ב בר' יהושע בן גמלא).

ה"ה מריבה בין ב' צדדים, והב"ד פסק כמו צד אחד, והצד השני לא נכנע וממשיך להלחם, מכאן ולהבא הצד השני נחשב "בעלי מחלוקת" ועוד כיוצ"ב.

להשקיט המרובה הכוונה שנראה לו באמת שע"י זה שיתערב בזה, הוא יוכל להוכיח איפה הצדק נמצא, והשקר יהי' מבורר לכולם!

ובאמת לא נראה דשייך כזה דבר, חוץ ממעשה עם קרח שרק ע"י שהארץ פתח את פיה וכו' התברר האמת'.

אחרי כל הנ"ל מובן שפיר שמייירי בכל מי שיקבל את ההוכחה הנ"ל, או ישתוק או יעשה פעולות נכונות להשתיק את "בעלי המחלוקת".

¹ ויל"ע בדרשו לאוין, 68.

וע"ע חת"ס בגליון על המג"א סי' קנו, ובשו"ת מהרי"א אסאד או"ח סי' ריג, מה שענה להגאון חת"ס בזה, וע"ע בשו"ת שו"מ כרך ג ח"א סי' פ, דברים נחוצים בכל זה.

יט) מעשה שהיה בבחור שנכנס לחדר השיעורים בשיבה, וראה כי אחד הבחורים במקום לאכול את ארוחתו בחדר האוכל, אכל על מקומו בחדר השיעורים והשאיר את המקום מלוכלך, וכעת רוצה שיאמרו לו מי הוא זה ואיזהו הוא שאכל על מקומו, כדי להזהירו שלא ישוב על מעשה זה, וגם כדי לבקשו לנקות המקום.

האם מותר לו דאולי חשיב לשון הרע לתועלת, וא"כ האם צריך בזה את כל השבע תנאים שכתב הח"ח (בכלל י"ס"ב), וכגון שצריך להוכיחו קודם [אך גם בזה יל"ע אם יודע שלא יקשיב לו, האם יכול לגלות השם מיד בלא שיוכיחו קודם].

תשובה: אסור לגלות מי אכל את הארוחה, אך אם המעשה חוזר על עצמו אחרי שהוכיחו את הבחור [אלו שראו אותו] צריך לגלות למשיגה לטפל בזה. ואם מיירי שלא יודעים מי עשה זאת ג"כ צריך לגלות למשיגה שיש בחור שנוהג שלא כהוגן.

לא נמצאים בשיבה רק ללמוד תורה הקדושה, אלא גם לומדים איך להתמודד בחיים – לוותר ולחיות עם אנשים אחרים בשלום, ואיך להתגבר על קושי שנגרם לו ע"י אחר, ומי שמתגבר הוא לו כולו רווח!²

כ) האם מותר לבן לספר להוריו מה שחבר אחד עושה לו בשיבה או בת"ת, האם חשיב כהפגת צער שכתב הח"ח (בכלל י" בהגה"ה לסי"ד) שמותר.

תשובה: מצוה לספר לאבא [או לאמא], אך ברוב מקרים אם אפשר בלי שם עדיף. וזה בתנאי שהאבא לא יעשה שום מעשה שלא ע"פ דין. ויש לדעת דחשוב מאוד להורים להשתתף ולשמוע בקושי שיש לבחור, שזה מחזק את הקשר הטוב ביניהם.

כא) סיפור גנאי שהתפרסם (כגון בתוך ישיבה מסויימת, או עיר שלמה), האם מותר לספר אותו לאחד שעדיין לא שמע מזה.

תשובה: לכתחילה אסור, אך אם עבר וסיפר אינו עבירה.

כב) יש שהעירו מדוע כתבה התורה את שמות המרגלים להדיא, ולמה אין בזה משום לישנא בישא שהרי הם חטאו בחטא הלשון, ואיך כתבה התורה שמותם.

תשובה: למען ישמעו ויראו!

כג) הנה כתב הח"ח (כלל ח' ס"ט) דאסור להוציא לעז על המתים, האם גם לשון הרע על אמת אסור, או דכל התקנה והחרם היה במוציא שם רע – של דברי שקר על המתים.

תשובה: לדינא יש חרם גם על מספרי לשה"ר, דהיינו כל גנות על המת אפילו אם הוא אמת. ואע"פ שראיתי בחלק בנימין על הח"ח כאן, וכן בספר משמרת ימים נוראים סי' לא, שרצו לדייק מהמרדכי ריש יומא רמז תשכד, שהחרם הוא רק על מוצש"ר, ולא על לשה"ר, אין זה נכון כלל. דו"ל הרמ"א חו"מ סי' תכ סעי' לח כשמביא ענין החרם לדבר על מתים, "...מדבר רע על שכני עפר..." ע"כ. ולא כתב מוצש"ר

² לעי' שו"ת לחפץ בחיים ח"ב סי' ב' ג' שהתיר לגלות מי לקח לו העט כדי שיוכיחו בדרכי נועם.

אלא "מדבר רע" שהוא לשה"ר. וכן יעו' בשו"ת רש"י סי' ע, מובא בשלטי גיבורים סוף פרק ד דב"מ, דיש חרם לדבר על המתים אפילו דבר אמת, כל שיש בזה גנות על המת. וכן הוא מפורש במטה אפרים סי' תרו סעי' ה, ובחיי אדם הלכות בקשת מחילה ערב יוה"כ דיש חרם גם על מספרי לשה"ר על המתים. ושו"ר ביש"ש ב"ק פ"ח סי' נ דג"כ כתב שיש חרם גם לספר לשה"ר על המתים, ומי יחלוק על כל אלה.

אך יעו' במטה אפרים שם, שיש חילוק בין מספרי לשה"ר למוצי"ר, דבמספר מוצי"ר צריך לבקש מחילה ע"י הקבר לפני עשרה מישראל כדי להינצל מהחרם. משא"כ במספר לשה"ר אפשר לבקש מחילה במקומו. ומקורו מהמג"א סי' תרו ס"ק ז, בשם כנה"ג, שמביא השלטי גיבורים הנ"ל בשם ר' יחיאל [אהיו של הרא"ש]. ויעו"ע רעק"א בגליון על המג"א בשם היש"ש עוד בזה.

כד] האם מותר לומר לשון הרע או להוציא שם רע ולעז על מת שהיה רשע.

תשובה: מותר לגנות רודפי הדת.

כה] האם מותר לחבר לשאול את רעהו על פלוני – אם היה היום בתפילת שחרית בישיבה. והאם מותר לחבר שנשאל, לענות על כך (כשיודע שלא היה בתפילה).

תשובה: אסור לשאול, ואסור לענות! וכי השואל הוא משגיח?! השואל עובר בלשה"ר ולפני עור, לשה"ר כי גורם לשומעים לשים לב שפלוני לא היה בשחרית, וזה ודאי לא דבר משובח (דיש בזה משום חשש גנאי, בפרט אם הדבר חוזר על עצמו שוב ושוב). ועובר על לפני עור כי גורם שיענו לו לשה"ר שזה עצמו עבירה, ומי שעונה עובר על לשה"ר שעונה ועל לפני עור שימשיכו לשאול שאלות כאלה!

כו] מצוי שבחור בישיבה פוגש חבר מישיבה אחרת, והלה מתעניין אצלו על בחורים מהישיבה שלו שהוא מכיר אותם, כיצד הם לומדים, ומה מצבם כעת, האם מותר לענות וכיצד יש לענות על כך (כשאין המדובר כלל לצורך שידוכים).

תשובה: עונים בקיצור שהוא לומד נפלא מאוד, ומקצר. אם שואל עוד פעם – עונים אותו דבר, ואם שואל עוד פעם – עונים אותו דבר, עד שמבין שאין עם מי לדבר.

כז] אדם שסיפר לשון הרע על קהילה שלמה, ויש בתוך הקהילה כהנים, ויתומים, ותלמידי חכמים וכיו"ב. האם עובר מלבד לאו כללי דלשון הרע – על כל אחד ואחד בלאו שלו, כגון שיעבור ב"כל אלמה ויתום לא תענון" על כל יתום שקיים בקהילה, או ב"וקדשתו" על כל כהן שנמצא בקהילה.

תשובה: אם אין הלשה"ר קשור במיוחד לכהנים, לרבנים ולמשפחתם, אלא לקהילה, אינו עובר על כל הלאוין, ועיין בזה כי זה עמוק.

כח] הנה הגר"ש הומינר זצ"ל (עיקרי דינים כלל א' הע' 3) חידש שאם מספר לשה"ר בעת שישראל יוצאים למלחמה עובר על לאו נוסף של 'כי תצא מחנה על אויבך ונשמרת מכל דבר רע' (דברים כג, י), שכתב הרמב"ן (סה"מ לאוין יא) בשם הספרי שפסוק זה הוא לאו נוסף ליזהר מלשה"ר בעת צאתנו למלחמה. ונסתפקתי האם לאו זה הוא רק במלחמת מצוה שהיה בזמן שהיה מלכי ישראל וכו', או גם בזה"ז שיש ל"ע מלחמה בין אומות העולם ג"כ שייך לאו זה, והיינו דאם הביאור הוא שכשיש מלחמה זה עת צרה ליעקב וצריך רחמי שמים ולא לעורר מדנים וקטרוגים ע"י לשה"ר, וא"כ לכאן אין נפ"מ בין מלחמת מצוה לבין סתם מלחמה.

תשובה: רק מלחמת מצוה.

כט] אדם שעושה מעשה מגונה, האם מותר לאדם להצביע לחברו שיראה מעשה זה, או דלמא יש בזה משום לשון הרע שע"י שמצביע לו (אע"פ שלא אומר בפיו כלום) – מתגנה הלה.

תשובה: עיין קובץ תשובות ח"א מהגר"ש"א זצוק"ל שלחצביע על מי שעושה במקום רבים דבר מגונה – אינו עובר על לשה"ר. ונראה ביאור דבריו הקדושים, כי איהו [דהיינו מי שעושה דבר מגונה במקום שאפשר לראות] אויב אנפשיה, ודו"ק. אבל דע דמידה טובה אין בזה.

ל] בחור שאל תוך כדי השיעור את הר"מ שאלה מצחיקה, ובני השיעור צחקו משאלתו. ואחד הבחורים שלא שמע שואל את חברו מה שאל פלוני, האם מותר להשיב לו מה היתה השאלה שכולם צחקו ממנה, דהרי בלאו הכי רוב השיעור שמע את השאלה.

תשובה: אסור לצחוק, וזה עבירה חמורה. ואסור לענות מה ששאל, והמלבין פני חברו ברבים וכו' רח"ל! וכל מי שצחק חייב לבקש מחילה, וזה אמת לדינא – פחד נורא!

לא] בשיבה פלונית, המשגיח נוהג לתלות מדי זמן, כשרואה שיש רפיון בתפילת שחרית, פתק ובו שמות הבחורים שלא היו באותו יום בתפילת שחרית (בד"כ עליהם ללמוד מוסר רבע שעה וכדו'). ונסתפקו שאר הבחורים אם יש בעיה לראות בפתק זה את השמות הכתובים, דאמנם המשגיח עושה זאת לתועלת כדי לחנך ולהרתיע את הבחורים מלהחסיר בתפילת שחרית, אך מ"מ למה שיהא מותר לבחורים לראות השמות ולדעת עי"ז מי היה בשחרית ומי לא.

תשובה: מותר למשגיח לעשות כזה דבר, ואם המשגיח מתיר שיסתכלו – מותר להסתכל, ואם לא מתיר הוי כמו חרם דרבנן גרשום שאסור לקרוא מכתב של אחר.

וטעם הדבר שמותר להסתכל ברשימה אם המשגיח מתיר, לפי שניתן למשגיח רשות להחליט שבישיבה זו מי שלא מגיע לשחרית כותבים את זה באופן שמותר לאחרים לראות את זה, ויש בזה תועלת שע"י ידיעה זו, כל בחור ישתדל להגיע לשחרית, ואע"פ שאולי יש בזה בושה לבחור, כיון שכך ידועה דרכו של המשגיח, שכך נוהגים כאן, הוי כמו אזהרה מראש.

לב] בחור שרוצה להכנס לחדר השיעורים לקחת את גמרתו כדי לילך לביהמ"ד וללמוד, אך יודע בתוך החדר יושבים בחורים ומדברים, ופעמים רבות נכנס בדיבוריהם דיבורי לשון הרע ורכילות, ואם יכנס לקחת גמרתו לא ימלט שלא ישמע דיבורי לשה"ר, מה עליו לעשות.

תשובה: עיין ספרי משנת ישראל סי' י"ד ענף ה', ובדינים העולים סעי' ז' – שאם כבר מדברים לשה"ר וליצנות אסור לעשות מעשה ליכנס לשם, דנחשב שמביא על עצמו שמיעת לשה"ר, ודו"ק. ואם לא יודע ומסתפק אם מדברים שם לשה"ר, ספק דאורייתא לחומרא.

ואם נכנס ולא מבין מה שמדברים, דהיינו שבד"כ אדם שנכנס ומיד יוצא לא מבין על מה מדברים, הוי ס"ס לקולא, ספק אם מדברים לשה"ר, וספק אם יבין – ולכן מותר, אך אם ודאי מדברים ורק ספק אם יבין – קשה להקל.

לג] בחורים היושבים ולומדים בחברותא וחוזרים על השיעור של הר"מ, האם מותר לאחד לומר לרעהו שלא הבין את השיעור היום, דאולי יש בזה גנאי על הר"מ שלא ביאר טוב את השיעור.

תשובה: אם אומר זאת לפני שלשה מותר, אם כוונת המספר על עצמו [דכל מילתא דאינו ברור אם כוונתו לגנות או לא, בעיני לומר באפי תלתא דכל מילתא דמתאמרי באפי תלתא לית ביה משום לישנא בישא, יעוי' תוס' ערכין טו: ומוג"א סי' קנ"ו באמצע דבריו, ובספרי משנת ישראל סי' ז' אות ח, בכ"ז, דיש באפי תלתא ב' דינים: א) דין על השומעים, שלא יחשדו בהמספר בדיבור גנות על חברו. ב) הוי שומר למספר שודאי לא מכין לגנות, וקיצרתי]. אך אם כוונתו על המגיד שיעור – תמיד אסור.

לד] בישיבה פלונית הודיעו כי הנהלת הישיבה אוסרת על הבחורים לקחת כוסות מחדר האוכל ולהניחם בתאים של הבחורים. אך ישנם בחורים שעוברים על דברי הישיבה ולוקחים כוסות ומחביאים בתאים. ונסתפקו כשאחד שואל את רעהו אם ידוע לו באיזה תא יש כוסות (לפי שזקוק כעת לכוס), האם מותר לענות לו – או דהוי לשה"ר דעי"ז ידע שהבחור בעל התא – עובר על דברי הישיבה.

תשובה: אסור לגלות איפה יש כוסות, כי מי שלקח כוסות עובר על כעין גזילה, ואין לקחת מגנב, אבל אינו מטעם לשה"ר. אך אם כוונתו לגנות – אסור משום לשה"ר.

לה] שני בחורים הלומדים בחברותא, ואחד אומר לחברו פשט הנראה לחברו שהוא פשט משונה ועקום, ואיננו אמת. האם מותר לחברותא לומר לו ממני שמע פשט זה, או שע"ז יהיה לשה"ר שאותו אחד אמר פשט משונה זה.

תשובה: מותר לומר שפלוני אמר לי, "וכך הבנתי ממנו" – ודווקא בזה הלשון או כעין זה.

לו] בחור שחושדים אותו שעשה דבר גנאי או איסור, ואם יאמר שלא הוא עשה זאת – יחשדו מיידית בחברו, האם מותר לו להסיק ולסלק החשד מעליו – כשעי"ז יחשדו בחברו.

תשובה: עיין ח"ח כלל י' סעי' י"ז דמותר לומר אני לא עשיתי דבר זה, אפי' אם מבינים שאם לא הוא – זה פלוני אחר. אך כ"ז בתנאי דמירי בדבר שאסור בעצם, אבל דבר שאינו אלא מגונה בעיני השואל, הוי ספק בח"ח עיי"ש, ודו"ק.

לז] אחד העובדים בישיבה שעובד בחדר האוכל, ועושה כמה דברים ע"פ הוראת הנהלת הישיבה (שמסלק הכסאות בשעת סיום הארוחה וכדו', לזרז הבחורים שיצאו). והדבר מכעיס את הבחורים, ואחד שואל את רעהו מי הוא זה שעושה זאת, האם מותר להשיבו שהעובד עושה זאת, דאמנם עושה זאת בהוראת הנהלה, אך מ"מ בעיני הבחורים שמכעסים על כך – הוי גנאי.

תשובה: מותר – אם אין כוונתו לגנות, אך אם כוונתו לגנות המעביד – אסור.

לח] האם מותר לספר על פלוני מעשה שעשה שבעצמותו אין בו כל גנאי, ואף יתכן שהוא דבר חיובי וטוב. אך יתכן והשומע יפרשנו לגנאי (וכגון לספר על בחור מתמיד, שבחתונת אחותו השתתף רק זמן מועט, ושב ללמוד וכדו').

תשובה: אסור להגיד את זה, כל שמבינים שיסתכל על זה בעין עקומה.

לט] מהו גדר "אבק לשון הרע".

תשובה: כל דבר שמביא לידי לשה"ר – גורם לשה"ר, הוי כמעט כמו לפני עור, יעוי' בח"ח באורך כלל ט' סעי' א, בהג"ה שם, ובספרי משנת ישראל סי' י"ג, בהרחבת המשנה אות כ, בכ"ז באורך.

מ] ראיתי מביאים שנחלקו האחרונים בהא דאסור לשבח אדם בפני שונאיו, האם יש חילוק בזה בין שבח גשמי (שמשבחו שיודע בענייני דעלמא), לבין שבח רוחני (שמשבחו על השגותיו בתורה וכיו"ב). ובאמת צ"ע דיש מקום לדון ששבח גשמי אינו שבח, דאדרבה גנאי הוא שמבין בענייני העולם ואינו שקוע בתוה"ק.

תשובה: מילתא דנשמע בתרי אנפי, וצריך לספר לפני שלשה, ה"ז בתנאי שלא מכין לגלות באמת, וכן אם ברור לו שהשומעים יפרשו את זה לגנאי – אע"פ שזה נאמר לפני שלשה, ג"כ אסור.

מא] הנה כתב הח"ח (כלל ט' סק"ד) שאין לשאול את היוצא מבית דינו, מה פסקו הדיינים בדינו שעי"ז יגנה אותם (אם יצא חייב בדין). וכתב שכ"ז רק כשיודע בוודאי שהוא שונא את הדיינים. והרוצה לצאת ידי שמים יחמיר גם בעלמא (כשאינו יודע אם הבע"ד שונא להדיינים). וסיים שאם צריך לשאול ממנו, כגון שנוגע לו לדיני ממונות, יכול לשאול. ויל"ע האם כל ההיתר הוא רק בעלמא (כשאינו יודע אם הבע"ד שונא להדיינים), או דלמא אפי' כשיודע בוודאי – מותר לו לשאול מה יצא בדינו – כל דיש לו צורך בזה.

תשובה: עיין בספר ח"ח עם הערות רגשי חיים מאת ידידי רבי יהונתן רוזנר, באות י"א, שכבר דן בזה, ונוטה לומר שאין היתר זה מיירי אלא באופן שכתב עליו הח"ח לצאת ידי שמים. וכן דעתי נוטה.

מב] בדברי הח"ח הנ"ל, יש להסתפק עפי"ז בבחור שרואה את חברו יוצא מחדרו של המשגיח, והלה משער כי המשגיח הוכיחו באותה שעה, האם מותר לו לשאול אותו מה דיבר עמו המשגיח, דיתכן שידבר עליו מתוך שנאה – והוי ממש כמו היוצא מב"ד.

תשובה: יש בזה משום אבק לשה"ר ודאי, ולפני עור!

מג] אדם שמברר לצורך שידוכים על בחורים בישיבות, האם יש לחשוש שהבחור שיברר אצלו יהיה שונא של הבחור המדובר, ויעבור המברר בלפני עור שהלה ידבר עליו מתוך שנאה ח"ו. והאם יש להקל בזה בשעת הדחק, שאין לו דרך אחרת לברר על בחור.

תשובה: דרך העולם – בעולם בני הישיבות – לשבח ולפאר כל בחור ששואלים עליו. ואם שומעים מבחור אחד דברי גנאי ודברים רעים במידה מרובה, או אפי' באופן יוצא דופן יותר מהרגיל, אלמא דבחור זה שונא את הבחור המדובר, ואסור להמשיך לברר אצלו, ודו"ק.

מד] בח"ח מבואר שריבוי שבח אסור גם שלא בפני שונאיו, וגם ביחידות.

תשובה: הכל תלוי לפי הענין, ולפני מי מספר, ועל מי מספרים, האם מגייזמים או רק מספרים הרבה שבחים אחד אחרי השני, או משבחים בג"א אחד יותר משאר אנשים. איך שיהי', כל שהמספר מתחיל להרבות בשבחים באופנים הנ"ל צריך מספק לעצור את עצמו.

מה] ראיתי שכותבים שמותר לשדכן להרבות בשבח על המדובר, דלא חיישינן שיסיים דבריו בגנות (שהרי כל כוונתו שיגמר השידוך לטובה). ועוד דנים דאם השומע מכיר את המדובר במקצת, אולי אסור לשדכן להרבות בשבחים שמא יסיים השומע ויאמר מדוע אתה משבח כ"כ בשעה שאני מכיר וכו'.

תשובה: שדכן מותר לו להרבות בשבחים על הצד שהוא מציע לשידוך, ואין בזה חשש שמא יבא לידי גנותו, כיון שרצונם של אנשים לקבל את הטוב ביותר שיש, ואפילו באופן שהצד השני מכירים קצת את המדובר.

מז] במה שנהוג כיום בשמחות שבע ברכות לחתן וכלה, שיש דרשן המרבה בשבח החתן והכלה, האם איכא למיחש בזה משום ריבוי בשבח ברבים, דינן דלא שייך סברת הח"ח שברבים יהיו מיימינים ומשמאילים – דהרי כולם שמחים בשמחתם של החתן והכלה.

תשובה: כל הדין הנאמר בכתובות י"ז. שמותר לשבח את הכלה אפי' במה שאין לה, לפי כמה דעות, מיירי ברבים – חזין דלא חוששין בשבע ברכות שיבא לידי גנותם.

מז] הנה המהרש"ל חידש (על הסמ"ג, לאוין, מצוה ט') דעל רבו מותר לאדם לומר שבחים רבים, דלא חיישינן שיבא לדבר בגנותו שהרי חייב ונוהג בכבודו. הנה יל"ע כיום שבוועה"ר המצב להיפך, שיש רבים שמדברים מרצון דברי גנות על רבותיהם, א"כ לכאור' ודאי דיהיה אסור להרבות בשבח על רבו – שמא יסיים בגנות.

תשובה: לצערנו לפי המצב היום – שחושבים שאין רבנים, ממילא "רבו" הוי כמו שאר אדם.

מח] יש לדון מה גדר רבים לגבי ריבוי שבח בפני רבים, דבח"ח בריש כלל ב' כתב שרבים הם שלשה. וצ"ע אם גם לגבי האי דינא דשבח בפני רבים, חיישינן למיימינים ומשמאילים בשלשה.

תשובה: רבים נחשב כמה סוגי אנשים, בחורים טובים, בחורים פחות טובים, בעלי בתים, ת"ח, נשים ואנשים חרדים, ושאר סוגי יהודים וכו'. אך אם באמת כולם סוג אחד אין לזה "דין" רבים.

מט] הנה הח"ח בכלל א' (הגה"ה לסק"ד) חידש דמי שהלך לדבר לשה"ר – יש איסור בעצם ההליכה, וזהו שכתוב "לא תלך רכיל בעמך". ויל"ע אם כ"ז דווקא כשדיבר לה"ר לבסוף, דאז קעבר באיסור גם על ההליכה, אבל אם הלך ולא דיבר לשה"ר – לא עבר באיסור על עצם ההליכה, או"ד לא שנא.

תשובה: יעוי' בהקדמת התרומת הכרי (פתח השער, אות ח' – חזות קשות) מש"כ לענין חשב לעשות עבירה ונאנס, דמחלק בין פעם ראשונה לפעם שני. וא"כ ה"ה נ"ל בזה, דבפעם ראשונה אינו נענש על ההליכה, אבל בפעם השני נענש, יעוי"ש והבן, וקצרתי מאוד!

נ] עוד יל"ע בהנ"ל, דהנה הרמב"ם ריש פ"ז מהל' דעות כתב דהמדבר לה"ר אינו לוקה, דהוי לאו שאין בו מעשה. ויל"ע אם ילקה על ההליכה לדבר לשה"ר דיש בזה גם איסור, ובזה הרי יש מעשה.

תשובה: אין להקשות מדברי הראב"ד על הרמב"ם. ובעצם לא קשה מידי, כי ההליכה הוא רק היכי תימצי לעבירה ולא גוף העבירה, וז"ב.

נא] האם מותר לאדם לספר לשון הרע על עצמו (דמביאים עובדא על מרן הח"ח זיע"א שאמר שאין לספר לשה"ר על עצמו).

תשובה: מותר לומר אם אין בזה שקר ואין בזה עבירה, שכן אסור לשקר ואסור לגלות העבירות שלו. וכבר כתב בלי באר [סוף כלל א'] שאין לסמוך על הסיפור הנ"ל, וגם אני חשבתי כמש"כ בספר הנ"ל, וכן שמעתי ממורי הוראה מובהקין שאין לסמוך על סיפורים לענין הלכה. וכן כותב הנודע ביהודה תני' יו"ד סי' קסא, שאין לסמוך על דברי אגדה בש"ס לענין פסק הלכה.

נב] אדם שמסכים ונותן את רשותו שיספרו עליו לשון הרע, האם מותר לדבר עליו לשה"ר.

תשובה: אסור לומר לשה"ר אפי' אם מוחלין לו ומרשים לו לספר, כל שהמספר מכוין לגנות יש בזה מידה רעה, ואסור. ולא כמו ש"העולם" חושב שזה מותר. – ומצוה לפרסם דבר זה. וכן פגשתי להגאון המפורסם רבינו יהודה ארי' דינר ושאל אותי כעין שאלה הנ"ל, וביקש מקור. ועניתי, והראיה ממרים שדברה על משה רבינו אע"פ דהאיש משה עניו מאוד – ואינו מקפיד כלל וכלל, אע"פ כן אסור לספר לשה"ר. והגאון הנ"ל קיבל מיד את התשובה!

נג] האם מותר למסור לשלטונות נהג הנוסע בפראות ומסכן את עצמו ואת חיי האנשים.

תשובה: מותר, ולפעמים חייב, ואין לפחד מצעקות שלו, אבל יש עצה טובה לגלות את זה בלי שם שלא ינקום בו הנהג ח"ו.

נד] האם מותר למסור גנב למשטרה (והאם יש חילוק בין בשעת הגנבה עצמה לבין סתם אם ידוע לו על גנב ומוסרו).

תשובה: שמעתי ממורה הוראה ודיין מומחה מירושלים בשם הגרי"ש אלישיב זצוק"ל שמותר.

נה] עובדא הוה באחד שמצא ילדה קטנה שנאבדה, וכמעט שנדרסה בכביש, והלך עמה לחפש את הוריה ולא מצאם, וכיון שזמנו היה לחוץ הזמין משטרה, והשוטרים חפשו זמן רב את ההורים ונוצר חילול ה', ואח"ז כשמצאו את ההורים לקחו השוטרים את האב לחקירה. ולאחר מעשה הוכיחו השכנים את אותו אדם מדוע לא מסר את הילדה לגמ"ח ילדים אובדים, ואמר אותו אחד שאם היה מוסרה לגמ"ח לא היה האב לומד לקח, וכיון שבסכנת נפשות מיירי (שכמעט נדרסה הילדה) מסרה למשטרה, שאז האב ילמד לקח. עם מי הצדק.

תשובה: אותו אדם עברין, מוסר, ורע לב, שאם באמת היה אכפת לו מהחיים של הבת היה לו להצילה בעצמו.

נו] האם מותר לעובד במפעל לדווח על חברו במפעל שאיננו עובד כראוי.

תשובה: חייב משום השבת אבדה, בתנאי שראה זאת בעצמו, וברור לו שהוא גונה ומזיק וכיוצא ב.

נז] אב שמבין מתוך דברי בנו הקטן שהמלמד בתלמוד תורה אינו מלמד כראוי, ומלבד שמחסר וכיו"ב (שאת זה על ההנהלה לדעת) עוד לא מלמד כראוי, או שא"א לסמוך על מה שמבין מבנו הקטן.

תשובה: אין לסמוך על עדות של ילד, אלא מותר לברר את הדברים אם הם כל הזמן חוזרים על עצמם, אך איך לברר הוא סוגיא בפנ"ע.

נח] ישנה שאלה שנוגעת למעשה מאד בתלמודי תורה ובישיבות, והיא האם מותר או צריך לספר למושגיח או למלמד על מעשה רע של חברו, שנוגע לרוחניותו, באיזה מקרה חייב ובאיזה לא.

תשובה: בחור שעושה עבירות, בלי ידיעת שום בחור אחר, צריך לגלות דבר זה למושגיח – פיקוח נפש – מעבירה קטנה יכול לבא לעבירות גדולות, עבירה גוררת עבירה רח"ל, ואם עוצרים את זה עכשיו יש בזה הצלת החיים ממש.

דברים קטנים שאינם עבירות, כל שאינם חוזרים על עצמן – אין לגלות כלל. אם הדבר חוזר על עצמו ומזיק לאחרים, צריך לשאול רב מומחה בענינים אלו, מה לעשות – ואין לעשות שום דבר על דעת עצמו – מצוה לפרסם!

נט] האם מותר לפרסם בין משולחים על גביר מסוים שנותן נתינות ותרומות הגונות.

תשובה: כבר דן בזה בשו"ת אגרות משה יו"ד ח"ג סי' צ"ה, וכתב שמוותר לגלות איפה שיש גביר, עיי"ש טעמו.

ס] איך נוהגים לפרסם דברי שבח בעיתונים, הרי גם רבים קוראים הכתוב והוי שבח בפני רבים, וגם יש חשש של ריבוי שבח.

תשובה: כבר העיר בשאלה זו בספר הערות לידידי רבי יהונתן רוזנר שליט"א כלל ט' ס"ק י"ד ונשאר בצ"ע. אך הנראה בזה כיון שכל אחד קורא המודעה בינו לבין עצמו, אין חוששין [כל דמיירי בשבח רגיל, ולא יוצא דופן] שילך דוקא לאנשים אחרים כדי לגנותו.

סא] מבואר בח"ח שההיתר לשבח צדיק הוא אפי' בפני שונאיו, דלא חישינן שיבואו לדבר בגנותו. ויל"ע האם גם ברבים שרי, דלכא' אם בפני שונאיו מותר כ"ש ברבים (דכל הטעם דברבים אסור הוא משום שיש הרבה דעות, ולא ימלט שאחד ידבר בגנותו).

תשובה: יש בזה מה שנראה סתירה בח"ח, לכן נביא כאן מה שכבר היה כתוב אצלי בדין אבק לשה"ר ובשבח גדולים וצדיקים:

א) כתב הח"ח כלל ט' סעי' א-ב בדיני אבק לשה"ר, דלפעמים אסור משום אבק לשה"ר לשבח איש ישראל שמא יבא לגנות, כגון לשבח בפני שונאיו או מרבה לספר בשבח. וכן אסור לשבח ברבים בכל גווני, כי במסיבת אנשים רבים רגיל להמצא שם מימינים ומשמאילים או מקנאים, ועל ידי שיזכיר בשבחיו יבואו לספר בגנותו.

אמנם יצא הח"ח בדבר חדש, וז"ל "דאם יחפץ לשבח אדם – אשר כבר הוחזק לרבים, ונודע לכשר וצדיק אשר לא נמצא בו רעה ואשמה – גם על פני שונא ומקנא יש לשבח, כי לא יוכל לגנותו, ואם יגנוהו ידעו הכל אשר פיו דבר שוא", ע"כ. אשר לכאורה מבואר בזה, דמותר לכתחילה לשבח אדם גדול אשר נודע בצדקות, מטעם דאפילו אם השונא יפתח את פיו לגנותו, כולם ישתיקו אותו מיד, ולא יצא בזה תקלה.

סתירה בח"ח דאסור לשבח אפילו גדול

ב) אמנם יעו' במש"כ הח"ח בבמ"ח ס"ק ז', וז"ל "דמאוד יש למנוע מלישב באסיפת אנשים, כשהם מספרים אפילו בשבחי גדולי הדור, דכמעט לא ימלט שלא יבואו לבסוף על ידי זה ללשון הרע, וידוע הוא דלשון הרע על אנשים כאלו הוא חמור הרבה יותר מעל סתם איש ישראל, כדאמרינן ברכות יט. דקודשא בריך הוא תבע ביקרייהו", עכ"ל.

והנה מש"כ הח"ח דכשהם מספרים אפילו בשבחי "גדולי הדור", שיבואו לבסוף ע"י זה ללשה"ר, לכאורה קשה להולמו – לפי מש"כ במקו"ח דעל איש נודע כצדיק "יש לשבח", כי אפילו אם יקום שונאו ויגנהו, כולם ישתיקו אותו. א"כ איזה איסור הוא זה 'לשבח' במקום שמשבחים "גדולי הדור", כיון דאם בסוף אחד יגנהו, כל השאר ישתיקו אותו, דידעו הכל אשר פיו דבר שוא'.

האם אפשר לפרש 'גדול' שעדיין לא מוחזק בצדקות

ג) ושו"ר בח"ח הוצאת 'דרשו' שהעירו בזה וכתבו ליישב, דבבמ"ח מיירי בגדולי הדור אשר עדיין לא הוחזק לרבים ונודע לכשר וצדיק, דלפי"ז נמצא דרך התיר הח"ח לשבח לכתחילה גדול אשר הוחזק בצדקות, כי רק בכזה גדול ישתיקו את המגנהו.

אמנם האמת יורה דרכו, דאע"פ שלדינא יש מקום לקיים את הפסק הנ"ל, כדאבאר באות ח', אבל לאו מטעם הנ"ל. דלא מסתבר כלל דכך היה כוונת רבינו הח"ח, דהרי המושג של 'גדולי הדור' הוא אדם מרומם מעם בכל הבחינות בתורה, ביר"ש, במידות, ושהוא ודאי מוחזק לכשר וצדיק והרבה יותר מזה, ואדרבה מש"כ הח"ח במקו"ח דיש לשבח אדם אשר מוחזק בכשרות, מיירי אפילו באחד שהוא עדיין לא גדול הדור.

האם מותר להכשיל 'רשע' בסיפור לשה"ר

ד) ואשר נראה בזה, כי יש להעיר הא דכתב הח"ח דיש לשבח איש מוחזק בצדקות, דלמה אין בזה לפני עור ואבק, וכי מפני שאם אחד מגנה את הגדול ומיד כולם ישתיקו אותו, מותר להכשיל את אותו שונא? הרי ישראל אע"פ שחטא ישראל הוא, וגם על איש כזה יש להשתדל למנוע ממנו, ולא לגרום לו לבא לגנות גדול וצדיק.

מראש לא ידבר השונא נגד הגדול

ה) וא"כ לעולם פירוש גדולי הדור הוא כפשוטו, באמת אדם גדול הוא הרבה יותר מסתם איש מוחזק בכשרות, וודאי גם יש לשבח גדולי הדור בפרהסיא, ואע"פ כן אין בזה סתירה למש"כ הח"ח בבמ"ח דאסור לשבת במקום שיושבים ומדברים אפילו בשבחם של גדולים.

והענין הוא כך, דאין ההיתר לשבח איש אשר הוחזק כצדיק וכשר אפילו בפרהסיא, ואפילו בפני שונאיו, משום דאם השונא יגנה את הצדיק כולם ישתיקו אותו, אלא ההיתר הוא משום דאנחנו נוקטים מראש, דהשונא ההוא לא יפתח את פיו לגנות את הצדיק, כיון שהוא יודע דכולם ישתיקו אותו מיד וכולם יודעים אשר פיו דבר שוא, ואינו כדאי הוא לו לדבר כלל, אך אם בסוף כן דיבר, השומעים ישתיקו אותו, אך לא היינו צריכין לחוש לזה מראש. וכל זה מדויק בלשון הח"ח במש"כ "כי לא יוכל לגנותו", אלמא דיש לנקוט שהשונא בכלל לא יוכל לגנותו, אך מסיים הח"ח וכתב "ואם יגנהו ידעו הכל אשר פיו דבר שוא", דהיינו אם בדיעבד סו"ס יגנהו, ידעו הכל אשר פיו דבר שוא, וכולם ישתיקו אותו.

מתי המספר נחשב כאנוס בזה שגרם שידברו לשה"ר

ו) וענין זה נוגע טובא, דשואלים רבים, מתי אדם יכול לדעת אם הוא נכשל ועבר על לפני עור או אבק לשה"ר, דע"י מה שהוא סיפר לחבירו זה גרם לחבירו לדבר או להבין דברים רעים על מי שסיפרו עליו, הגע עצמך, וכי אם ראובן יודע שפלוגי עשה עבירה מסויימת, אך אינו יודע את שמו, ושאל את שמעון איך קוראים לפלוגי, ושמעון ענה לו, האם עבר בזה שמעון על סיפור לשה"ר, ודאי שלא. וזה מטעם דלא היה על דעתו של שמעון שיש בזה רמז ללשה"ר

כלל, ומותר לומר שם פלוני, וא"כ הכלל בזה הוא כך: דכל שע"י התבוננות אפשר להבין שיכול לצאת מזה לשה"ר ורכילות, המספר נכשל באבק, אך אם לא היה עולה על דעת המספר או אפילו אם זה צד רחוק שיבוא לידי גנות, מותר לספר.

ז) ולפי"ז בנידון דנן, ס"ל לרבינו הח"ח דמותר לספר בשבחו של צדיק בפרהסיא, אפילו לפני השונא, דאנו נוקטים שהשונא לא יפתח פיו כלל, ואם הוא כן יפתח, אין זה נחשב לעבירה של המספר, דלא היה לו לחוש שהשונא יהיה כזה חצוף לדבר בפרהסיא, אך כ"ז מיירי באופן שלא התאספו על דעת כן לדבר על שבחים של גדולים, אלא התאספו בשביל סיבות אחרות לגמרי ורק תוך כדי האסיפה עלה לשבח אדם גדול וצדיק.

שאני אם התאספו כדי לספר בשבח גדולים

אבל בבמ"ח מיירי באנשים אשר התאספו לענין זה לספר תוך כדי האסיפה התגלגל הדבר והתחילו לדבר או אפילו לשבח גדולי הדור, אשר בזה כיון שעל דעת כן הם התאספו או בזה גופא הם מתעסקים כעת, ס"ל להח"ח דכמעט בלתי מן הנמנע שהם יבואו גם לגנות אפילו גדולי הדור. ובאופן כזה אפילו אם ישתקו אותם שאר האנשים וידעו אשר פיהם דיבר שוא, אין אפילו לשבת שם [לא רק לשבח, אלא אפילו אין לשבת שם בלי לדבר כלל], כיון דבאנשים כאלו יבא לבסוף לדבר בגנותם של הצדיקים, אין להיות חלק מזה אפילו אם ישתק המגנה. וזה מדויק מאוד בלשון הח"ח במש"כ "יש למנוע מלישב באסיפת אנשים, כשהם מספרים...", חזינן דמיירי באנשים אשר עוסקים בדיבורים כאלה לספר בשבחם של גדולים, דבכגון זה יש לחוש שבהמשך הם יבואו לידי כנותם של הגדולים.

ובזה אתי שפיר דברי הח"ח דאין סתירה כלל בין מש"כ במק"ח ולבין מש"כ בבמ"ח, והפירוש גדולי הדור הוא כפשוטו, ודו"ק. ושור"ר בספר 'אורחות חיים' של ידידי הגאון ר' יהודה דוב רוטנר שליט"א דיין מומחה בב"ד של הגאון רבי מ. שפרן שליט"א, שכבר שאל הסתירה הנ"ל בח"ח, ומביא כהתירוץ הנ"ל, בשם הגאון הגדול רבי אברהם גנחובסקי זצוק"ל, ושמתני שמחה גדולה שכונתני לדעת גדולים!

רק מותר לשבח גדול כאשר אין לו מתנגדים כלל

ח) נמצאנו למדים לדינא בהא דס"ל הח"ח דיש לשבח הצדיק הנ"ל, אינו מיירי אלא בגדול וצדיק אשר באמת השונא לא יפתח את פיו בציבור, שאין לנו לחשוש אותו להיות מחוצף כ"כ לדבר שוא ושקר נגד גדול בישראל בציבור באופן שכולם יודעים אשר פיו דיבר שוא, נמצא איפוא דהא דיצא הח"ח בקולא לשבח גדול וצדיק אינו אלא בגדול וצדיק כזה, שבאמת ידוע לכולם שאין לו קבוצות מתנגדים אשר הם מוכנים לדבר נגדו, מאיזה סיבה שיהי' – או מטעם שיש להם 'השקפה' אחרת, או כביכול יש להם 'טענות' על הנהגתו, או שמשקרים שיש לגדול ההוא פסול בהנהגתו, וכאלו דברים נוראים, אך כל שהמציאות קיימת שיש לגדול או לצדיק מתנגדים הרבה שמוכנים לפתוח את פיהם אפילו ברבים, אין בזה היתר של הח"ח – דישתיקו אותם – כי לא מיירי הח"ח אלא בגדול וצדיק אשר מראש ידוע לנו שאין לו מתנגדים, ושיש לנו לנקוט שמראש לא ידברו נגדו בציבור.

סב] האם הותר גם כן ריבוי שבח על צדיק.

תשובה: מה שכבר נודע ומפורסם לכל אין בזה משום ריבוי שבח.

סג] הנה כתב הח"ח שאסור לשבח אדם שבח שמפסידו. ויל"ע אם מספר השבח לאנשים הגונים, האם שרי, או דלמא איכא למיחש שע"י יתפרסם השבח ויבוא לאנשים שאינם הגונים.

תשובה: כתוב המברך רעהו "בקול גדול", קול גדול פירושו שיכול לינוק מזה, וכל שלא יגרום לו נזק נחשב "קול קטן", ודו"ק. ואם הוא מסופק בזה (אם יזיקנו או לא) – כל ספק דברי קבלה לחומרא.

סד] האם מותר לספר למשולח שאוסף צדקה, על גביר פלוני כי הוא קמצן ולא נותן צדקה כמעט (דאולי יש בזה תועלת שידע להתכונן כיצד לדבר עמו, וגם מאידך שלא יבזבז את זמנו).

תשובה: אסור בשופו"א!.

סה] בהא דאסור לומר דברי שבח שיש בהם הפסד לשני, האם גם יש איסור לקבל את הדברים.

תשובה: אין איסור לקבל, יש איסור לבקש "לנצל" נדיבות השני במקום שקשה לו לסרב, והבן!.

סו] האם מותר לכתוב על ראש ישיבה או משגיח, לכתוב "הגאון הצדיק" או "הגאון הגדול", שמצוי לפעמים שאם קצת כותבים יותר מהרגיל כבר ישנם בחורים המלעיזים והצוחקים על כך.

תשובה: ישרים דרכי ד' צדיקים ילכו בם וכו', ופוק חזי מאי עמא דבר דכבר נהגו שכך כותבין על משגיח או ראש ישיבה וכו'.

סז] כתב הח"ח (כלל י' סי"ד בהגה"ה) דאפשר שאם ע"י סיפור הלשה"ר יפיג צערו מותר, וצ"ע מהו גדר הפגת צער הרי ע"פ רוב תמיד כשמדבר ומספר לרעהו ה"ז מחמת כעס שיש לו על מיישהו, וע"י שמספר הוא מפיג כעסו. ועוד צ"ע האם להלכה אפשר לסמוך ע"ז דהרי הח"ח כתבו רק בלשון "אפשר" משמע דמסופק בדבר.

תשובה: בענין להפיג דאגתו מלבדו, צריך קונטרס שלם ע"ז. אך מיירי באופן שהזיקו אותו או ציערו אותו וכו', באופן שהמוזיק הוא מוזיק אמיתי, והניזק אין לו דרך לינצל מזה – יש דברים שמוותר לספר לאחר [אחד] בעיתים רחוקות [הכל תלוי לפי הענין] כדי לא ליפגע מזה נפשית או אפי' פחות מזה, ויש להאריך בזה בפ"א.

ולענין הא דכתב הח"ח לשון "אפשר": מקובלני דמה שחידש הח"ח מעצמו "בלי מקור" כתב לשון "אפשר" [וכן מצאתי בכמה מקומות במשנ"ב], כוונתו שכן דעתו בזה, ואנחנו ודאי יכולין לסמוך על האפשר של מרנא הח"ה. [וכע"ז ראינו בתרומת הדשן דלפעמים מסתפק באיזה דין למעשה, ואע"פ כן הרמ"א מביאו בלי פקפוק. וראיתי בתשובות דרכי נועם אבה"ע סי' ג, שהספיקות של הראשונים אפשר לסמוך עליהם הרבה יותר מהודאין שלנו, ודו"ק.

סח] עובדא הוה בבחור אחד שראה מדי יום ילד השב מהת"ת, אשר לא משלם על הנסיעה באוטובוס (שגונב דעת הנהג כאילו חברו משלם עליו), האם מותר לספר על כך לנהג (ומה הדין בנהג ערבי, דאולי אז אין לגלות לו), או לכה"פ מוטל עליו לברר מיהו ומי הם הוריו ולומר להם, והאם יש חילוק בין ילד קטן לבין גדול.

תשובה: אם יודעים מי החורים שלו – מצוה גדולה לספר להם. ואם לא עוזר – יש לספר לנהג יהודי שומר תורה ומצוות, אבל נהג לא שומר תורה ומצוות, וכ"ש לנהג גוי – שב ואל תעשה.

סט] בחור שיש לו נערווע"ן, שמחמת בעיה נפשית מדקדק יתר על המדה בהרבה הלכות, האם מותר או צריך לגלות על כך למשגיח, והאם מותר לבחורים בינם לבין עצמם לדבר על כך.

תשובה: מצוה גדולה לספר למשגיח או למי שמבין בנפש האדם, משום שדבר כזה אם לא עוזרים אותו עכשיו הוא רק יהיה יותר ויותר גרוע, וחייבין לעצור אותו עכשיו, כדי להצילו בהמשך החיים! אך ח"ו לדבר ע"ז עם החברים, והוא לשה"ר דאורייתא!

[ע] אדם הנוסע באוטובוס, והנהג נוהג שלא כהוגן וכראוי על הנוסעים, האם מותר או צריך להתלונן עליו בחומרה אצל החברה.

תשובה: בא"י כיום יש דינא דמלכותא דינא רק לענין הדברים שבלעדיהם "לא שבקת חיי לכל בריה", אבל בשאר דברים וק"ו בדברי כפירה, אין. וא"כ בחוקים נומליים – אסור להתלונן אם הנהג קיימם, משא"כ בדברים אחרים – כגון שצועק על נוסעים וכדו', מותר.

ויש להאריך בזה יותר בכל הפרטים, יעוי' נדרים כט. ובר"ן שם. וע"ע ספר משפטי הצוואה של ידידי הגאון ר' מתתיהו שוורץ, ספר על ענייני צוואה, שבתוך הספר מביא הרבה מאוד לענין דינא דמלכותא אליבא דהלכתא.

[עא] להלכה למעשה, לגלות סוד של אדם, זהו איסור או רק הנהגה טובה.

תשובה: יש בעל הסוד [לשון הח"ח הלכ' רכילות כלל ח סעי' ה, אשר מקור דינו מרבינו יונה שער ג אות רכה], ויש "דבר סודי" [דמקור דינו מיומא ד: יעו' בח"ח כלל ב סעי' יג, במ"ח ס"ק כ"ז, ובכלל ט' סעי' ו], דבעל הסוד פירוש הוא שרק נודע ע"י המספר וא"א לדעת באופ"א – ואז אסור לגלות אלא במקום פיקו"נ [יצריך לדעת מה זה פיקו"נ]. אבל דבר סודי שהוא דבר שאפשר לדעת באופ"א, חוץ מהמספר – לתועלת מסוימת מותר לגלות, יעו' בשו"ת בצל החכמה ח"ד סי' פ"ד אות א-ג, וב'העולה להלכה' אות א, וע"ע מה שכתבתי בזה בשאלת שלו' שע"י ארגון 'משמרת השלום' ח"א סי' ד, וקציתי.

[עב] האם יש איסור בקבלת סוד (ואם יש, האם כשאדם אומר לחברו דבר בעלמא, והלה מבין שזה סוד, אך המספר לא אומר לו כן כסוד, האם מותר לו להמשיך לשמוע).

תשובה: **אם זה גנות או רכילות, ואין תועלת – אסור לקבל אלא א"כ יש דברים הניכרים. בלי זה – צריך לשאול האם זה סוד, ואם ענה שאין זה סוד, מותר לשמוע, כי עד אחד נאמן באיסורין.**

[עג] סוד שנודע לו מעצמו בלא שאמרו לו, האם מותר לספרו הלאה.

תשובה: אסור משום מזיק, והנהגה לא לגלות כסוגיא ביומא ד:.

[עד] האם מותר לגלות סוד לתועלת.

תשובה: בעל הסוד – מותר במקום פיקו"נ, אבל ענין דבר סודי – לתועלת מותר (בצל החכמה).

[עה] האם יש איסור לגלות סוד של אחד שנפטר.

תשובה: כשמדובר על עניני מצוות ודברים גדולים – מנהג העולם לגלות. עבירות – ודאי אסור משום "???", ואם סיפר אינו עבירה.

עו] האם צריך לבקש מחילה מרעהו, אחר שגילה את סודו לאנשים.

תשובה: אסור לבקש מחילה אם גילה סוד, שע"י כך בעל הסוד מאור יצטער. אלא חייב לבקש בכל לשון של בקשה שמי ששמע הסוד לא יגלה הלאה. אך אם נודע הדבר, ונודע גם לבעל הסוד, חייב לבקש מחילה, וזה דבר קשה מאוד.

עז] אדם שזוכר סוד ישן מלפני שנים רבות, האם כעת מותר לו כבר לגלותו.

תשובה: ח"ח מפורש מביא גמ' מפורשת (סנהדרין לא.) שזה אותו דבר, וזה פשוט מאוד.

חרם. ודברים של מה בכך – אין ענין, לכן אין לגלות.

עח] איך מותר להיות ספרא דדיינא, הרי שומע את כל הלשון הרע שצד אחד אומר על רעהו.

תשובה: איך מותר להיות דין? – אלא כך הוא בית דין.

עט] אחד שחלה ואינו רוצה שידעו מכך, האם מותר בכל אופן לפרסם שמו לתפלה.

תשובה: שמעתי מהגאון הגדול רמ"מ קארפ שליט"א כי תועלת שנקרא להתפלל בשביל בנ"א אינו נחשב "תועלת" אלא עם עוד סניף תועלת מסוימת.

פ] הא דפסק הח"ח דסוד שנאמר באפי תלתא, מותר לגלותו. יל"ע כשצוה את השלשה שלא לספר, האם מותר לגלות הסוד או לא.

תשובה: ז"ל הח"ח כלל ב סעי' ז, "ואם האומר הזהיר שלא לגלותו, אפילו אמר בפני רבים, יש בו משום לשה"ר למי שיגלה אח"כ..." עכ"ל.

פא] האם יש איסור סיפור סוד כשלא אומר ממי שמע את הסוד (אלא שרק אומר את הסוד עצמו, וכגון שביום פלוני בשעה פלונית יהיה כך וכך).

תשובה: אינו אלא גילוי מילתא ולא שייך לענין גילוי סוד, בתנאי שאין בזה חשש נזק.

פב] הח"ח (כלל ב' סקכ"ז) הכריע דדברי הגמ' ביומא ד' ב' הם הנהגה טובה, או כשהכניסו לביתו. ויל"ע האם באמת כן הוא להלכה למעשה, דיש הנהגה טובה שלא לספר כלום גם כשלא הזהירו מאומה.

תשובה: דברים של מה בכך לא נוגע לגמ' ביומא, רק דברים חשובים. וזה פשוט.

פג] האם מותר לספר סוד של קטן לאחרים.

תשובה: כל שיש בזה חשש נזק או בושה לקטן, יש בושה משום איסור של גילוי סוד.

פד] האם מותר לחקות קול של אדם, דאולי דמי ללשה"ר שע"י החיקוי מגנה את אותו אדם.

תשובה: דבר זה צריך שיקול הדעת: יש מקום להתיר – לפי דעתי – באופן שאמר דבר, בקול של השני, באופן שכאילו השני היה מדבר כך אם לא נעשה בדרך זלזול או ליצנות. אבל אם מחקה הקול באופן של זלזול, או ליצנות, אפילו בצורה "קלה", יש בזה גנות ואסור משום לשה"ר.

פה] העושה מעשים מוזרים ומשונים שגורמים לאנשים לצחוק עליו ולספר בגנותו, האם אותו אדם עובר באבק לשון הרע שגרם להם לספר עליו לשה"ר, והאם צריך לומר לו דבר זה כדי שיפסיק מהנהגותיו.

תשובה: איהו דאזיק אנפשיה, וכמו שכתב המשנ"ב בהלכות תפילה סי' ק"ז, שאין לומר פסוקי דזמרה בקול גבוה ובאופן משונה. ונ"ל שכן הוא כלל בכל עניני הליכות החיים – 'והוי מעורב עם הבריות' – הכוונה שלא לעשות דברים משונים.

אך דא עקא, שאין זה מתיר לדבר עליו, אבל אם בשעה שהוא עושה כך וצוחק עליו – אין עליו טענה. וח"ו מלומר לו ולדבר עמו על זה, דהוי אונאת דברים, וצריך איש מקצוע שידבר אתו על כזה דבר. לכן מותר לספר לאיש מקצועי [אם הוא מכיר אחד כזה] שידבר איתו על כזה דבר.

פן] האם מותר לומר על אחד שהוא בעל תשובה, שבעברו לא שמר תורה ומצוות.

תשובה: אם הוא לא מסתיר מה שהוא היה, ויודעים מזה, וע"י בירור קצת ישמע מזה – מותר לספר ענין מה שהוא היה, ומה שהוא כעת, אם יש בזה חיזוק. אבל סתם לספר אפילו באופן הנ"ל, אין לספר, אם אם סיפרו אין בזה משום לשה"ר. ובאופן שהם מסתירים ענין זה איסור חמור לגלות, אפילו אם יש בזה משום חיזוק.

וע"ע מה שכתבתי בקובץ "שאלת שלום" שע"י ארגון 'משמרת השלום' ח"א סי' ה, לענין סיפור לשה"ר על בעלי תשובה.

פז] בהנ"ל, כשחבר סיפר לחברו שאביו חזר בתשובה. האם יש מזה ראייה שבבית לא מקפידים על כך שלא לספר, ויכול החבר לספר לאביו ולמשפחתו שאביו של חברו הוא בעל תשובה.

תשובה: אסור לספר, מכיון שהבחור לא מבין שזה דבר שצריך להסתיר.